

INTEGRATED DEVELOPMENT PLAN – CONNECTING ARCHITECTURAL DESIGN AND SPATIAL PLANNING

ZINTEGROWANY PLAN INWESTYCYJNY – SPRZĘŻENIE PROJEKTOWANIA ARCHITEKTONICZNEGO I PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO

Łukasz Wardęski

mgr inż.

Author's Orcid number: 0009-0009-1552-509X

Institut Zrównoważonej Przestrzeni w Warszawie, Poland

ABSTRACT

The integrated investment plan is to be, after the amendment of the Act on Spatial Planning and Development, a new tool allowing for the development of urbanization opportunities initiated by private and institutional entities. This paper traces the background of design theory in terms of interdisciplinary integration mechanisms within spatial disciplines, and examines how ZPI can use these mechanisms. An initial attempt at a critical assessment and perspectives that emerge in connection with the expected introduction of this legal regulation was made, thus commenting on one of the first ways of legally sanctioned initiation of planning regulations by organized urban or architectural design.

Keywords: integrated design, integrated development plan, spatial planning, architectural design, bottom-up integration.

STRESZCZENIE

Zintegrowany plan inwestycyjny ma być, po nowelizacji ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, nowym narzędziem pozwalającym na wypracowywanie możliwości urbanizacji inicjowanych przez podmioty prywatne i instytucjonalne. W niniejszej pracy prześledzono tło teorii projektowania pod kątem mechanizmów integracji wewnątrz dyscyplinarnej, w obrębie dyscyplin zajmujących się przestrzenią, a także zbadano w jaki sposób ZPI może te mechanizmy wykorzystywać. Podjęto wstępną próbę oceny krytycznej oraz perspektyw, które rysują się w związku ze spodziewanym wprowadzeniem tej regulacji prawnej, w ten sposób komentując jeden z pierwszych sposobów prawnie usankcjonowanego inicjowania regulacji planistycznych przez zorganizowane projektowanie urbanistyczne lub architektoniczne.

Słowa kluczowe: projektowanie zintegrowane, zintegrowany plan inwestycyjny, planowanie przestrzenne, projektowanie architektoniczne, integracja bottom-up.

1. INTRODUCTION

Dealing with space requires penetration into the complexity of the environment and the ability to combine a multithreaded stream of information about it for the benefit of the undertaken transformation, regardless of the scale of this interference. After all, each of the scales represents a different level of interaction, interconnected both in terms of matter exchange (metabolism) and information exchange. The processual imperative of designing in space – that is, understanding design as thinking and actions resulting from the fulfillment of the needs of these interactions between people, as well as between people and other objects – replaces thinking in terms of states of space, and thus thinking about design as about building a specific post-transformation state. The turn towards complexity occurs both in connection with the observed effects of fragmentary, fragmentary treatment of design art in the field of architecture and spatial planning, and the adoption of the sustainable environment paradigm resulting from the observation of these effects, i.e. the need to perceive and analyze it holistically. Trends noticed by Guy Battle and Christopher McCarthy since the late 1980s and early 1990s (Battle McCarthy 2001). Battle and McCarthy demonstrated their knowledge of the spatial environment, its interactions, flows, tensions, and physiographic relations, both in the theoretical and practical aspect, without being architects, and yet showing effective and working (implemented) implementations of which they were co-authors. Similar postulates regarding the integration of design threads were voiced by Christopher Alexander (Alexander 2003; it should be noted, however, that Alexander formulated the first thoughts of this type in his doctoral dissertation, cf. Alexander 1964) and Nikos Salingaros (Salingaros 2014), and among Polish researchers Robert Barełkowski (Barełkowski 2018b; see also Barełkowski 2023).

The statement of the complexity of the problems of architectural and urban design may only seem trivial, but in fact it implies a serious reorientation of the way of understanding all levels and topics related to the functioning of spatial development. Firstly, it changes the perception of space and architectural objects located in it from specific states of space in time, sometimes called discrete states (cf. Barełkowski 2023) - existing or conceived (e.g. as the target state of space), to a continuum, and secondly, draws attention to the overwhelming impact of factors beyond the designer's control, which must be taken into account in the design process: autonomy, emergence or non-linearity of the processes responsible for the fluctuations of space states. Therefore, the issue of integrating the design of various scales of interference in space appears as a direct effect of the application of the problems of complexity, complex systems, as well as technical and technological possibilities of coping with the reorganization of the design system thanks to the support of information technology and is a current, important problem. The problem discussed in this paper is the practical dimension of integration, which penetrates into architectural and urban planning activities as a result of accepting (partially, unsatisfactorily, but still) the necessity of integration as a standard timidly introduced into the system of regulations concerning both spatial planning and architectural practice.

2. FROM STIPULATIONS TO THEORY

Recognizing that the integration of different design scales is a phenomenon that only emerged in the 20th or 21st century would be a distortion of the historically proven ability to transform space in a multithreaded way, observed as a result of the activities of architects and planners, especially when the centuries-old, multi-generational apparatus and knowledge base are used were under patronage based on systems of power. Nevertheless, the literature from the old days has not preserved to this day convincing, systematized descriptions giving a scientific description of the basis of design integration.

Recognition of the previous considerations in the field of theory should begin with three basic trends in design, which can be described as integrated. The first way is an attempt to set the boundaries of the design process, taken at the time of attempts to implement system design. In the 1960s and 1970s, such attempts were described, among others, by Arnold Handler (Handler 1970), and a little later by John Gero and Tarkko Oksala (Gero and Oksala 1989) with co-authors, considering both the limits of knowledge involved in design and the very structure of the design

process. Polish researchers on this issue at an early stage were Witold Dorosiński, Wojciech Gasparski and Stefan Wrona (Dorosiński et al. 1981) and Stanisław Latour and Adam Szymiski (Latour and Szymiski 1982). At the turn of the 1980s and 1990s, a new perspective of interdisciplinary integration emerged, in line with the new paradigm of interdisciplinary action outlined by Julie Klein. This trend has become a permanent part of the discourse on the issues of the functioning of architects and urban planners, as it very well illustrated the actual embedding of design problems in socio-economic and cultural realities, of which in most cases the design process used only more or less arbitrarily selected threads. The third form of integration should be seen in the interdisciplinary sphere of impact on space, not in the horizontal system propagated by the supporters of interdisciplinarity, in which architectural threads are connected with other disciplines not directly related to design, but in the vertical, but internal, system. The internal layout should mean all related disciplines dealing with land or space development, starting from the scale of detail, small architecture object, greenery composition, architecture, through urban layouts, to areas transformed in planning, and even entire regions considered from the point of view of features of the existing environment and admissibility of intended transformations. The above-mentioned three integration formulas permeate each other, especially in the situation of implementation, practical use, in which the mode and methods of the integration application depend on the problem of the task related to the transformation of space.

Despite many years of formulating the idea of integration in design, the ability to implement these postulates turned out to be insufficient from the point of view of both the needs of the environment, program assumptions and institutional and disciplinary expectations expressed by architects and planners. In the middle of the first decade of the 21st century, Barełkowski makes an attempt to diagnose the state of the environment, pointing to the role of the legal system as an important determinant (Barełkowski 2006), the only one that allows improving the quality of space, assuming that the legal system would shape the proper conditions for the operation of representatives of disciplines responsible for designing and planning. Due to the futility of discussing the repair of the legal system, he proposed the use of prostheses, substitute methods and techniques operating at different levels of environmental impact: the coupling of three structures allowing for the interaction of different scales of space design. Barełkowski wrote directly about the need for integration, while at the same time Sonia Hirt and Andreas Luescher drew attention to the aspect of interdisciplinarity and the key role of shaping the attitudes of the architect and planner through didactic activities (Hirt and Luescher 2007). This is particularly visible in the observations of these authors on the differences in the perception of spatial problems - planners are more likely to use analytical tools, fragment the task into separate threads that can be summarized, prefer a rational, deductive, objectified way of looking at reality, architects are more likely to refer to a holistic approach, inductive, subjective, because it also operates with the sphere of emotional stimuli. The observation of differences, as well as the opinion poll conducted by Hirt and Luescher on the participants of the course of interdisciplinary cooperation on the design topic of architects and planners (students in both cases), directly suggest the need to broaden the ways of perceiving, understanding and deciding on the environment - the integration of both attitudes. Martin Bryant also speaks in this spirit, considering a more recent attempt to implement interdisciplinary processes. Bryant presented the benefits of critical assessment as well as going beyond the established, ossified framework of disciplinary action (Bryant 2021). Confrontation with other disciplines, and above all with other points of view, allows you to overcome the routine approach to topics that require individualization of the design process (Barełkowski 2008). One of the forms of design that allows for such a violation of standards is therefore design integration, also the integration of the scales of perceiving space and subjecting it to changes. According to Bryant, this is necessary, because only going beyond schematic thinking allows for expanding the language defining design activities, the scope of thinking about the solution, and thus considerations regarding the consequences and effects of design, as well as the ability to correctly recognize a specific situation, examined by designers intervening in space.

The presentation of the need for integration to interfere in many spatial scales, demonstrated in the literature cited here, was not only formulated as a postulate, but also pointed to important areas and features that should be taken into account during integration. It is therefore an issue related to

the structure of the planning and design process, and thus to the methodological sphere of activity of the planner and architect. The structural analysis of the postulate of integration on theoretical grounds indicates that the intention of the proponents is the correct response to the needs of the urban environment, and more precisely - to the needs of man in the environment built or transformed (adapted to human needs), implemented thanks to a multi-level view of the problem of space - on a micro-scale and macro-scale, interdisciplinary, but without losing attention to the goal of improving the conditions for people's functioning in the environment. It is not a concept with stabilized boundaries, but the instability of the integration process is not an obstacle to achieving the goal of improving the environment - any form of integration, also the one dedicated to the implementation of one non-standard thread, gives a better insight into the understanding and correct diagnosis of the environment, as long as it is the result of conscious process shaping and the integration elements are selected to the context dictated by the characteristics of the analyzed problem or application needs. An example of this are processes that include economic analyzes necessary for responsible management of public funds (Berta et al. 2016). At other times, design takes into account industry-oriented analytical mechanisms in the field of a systemic approach necessary for, for example, green infrastructure, when the design effort related to anticipating the future shape of the environment is supported by more precise, digital simulations of the effects of transformation of a complex natural environment (Campagna et al. 2020). In some cases, various scales of development are explored as key elements in formulating design solution strategies for urban space. Both various planning studies and design analysis, considered to be a reverse study of the effects of urbanization (or reurbanization), are seen as necessary for the correct shaping of the strategically most important areas of cities and other units of the settlement structure (Barełkowski and Wojtyra 2018).

Ultimately, the idea of integration in design gained enough interest in the political and social spheres, and the requirements of sustainable development, at least in the programming layer, despite excessive concentration of attention on superficial issues, allowed to strengthen the postulate of including integration threads enough to mark their presence in the redesigned legal system defining the administrative and legal conditions of spatial planning in Poland. The planned amendment to the Act on Spatial Planning and Development is the first step, probably unsatisfactory, but it allows us to tackle the subject of integration, considered for so long in theory, and finally having the prospect of practical implementation in almost every case.

3. RESEARCH ON AREAS OF INTEGRATION

The study of integration areas was conducted using systematization recognition and critical analysis as deductive and abductive methods. Basically, the analysis process focuses on confronting various forms of design and planning integration with the letter of the proposed amendment to the Act on Spatial Planning and Development (Government Draft Act Amending the Act on Spatial Planning and Development and Certain Other Acts, Form No. 3097; current status - the act after the third reading in the Sejm of the Republic of Poland, held on May 26, 2023; <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3097>).

The field of integration may cover planning or design aspects separately, or bridge the gap between planning and design. Systematization of cases that may occur in a situation where the essential area of integration remains in the interdisciplinary domain, may be shaped in a top-down (i.e. top-down), bottom-up (i.e. bottom-up), horizontal (parallel) relationship, programmatic (functional) and problematic (socio-cultural). Dynamic changes in the urbanized environment take place constantly. Elements planned from above clash in it, in which the administration tries to coordinate and unsuccessfully control transformation processes, individual entities - individual and institutional users - carry out tasks that are sometimes convergent, sometimes competitive, or even contradictory. Various events force the aspirations of both the administration and other players in space to be adapted to unpredictable factors that reveal themselves as part of emergent processes. Some of the events have features diagnosed as part of the complexity theory, indicating the role of a given event as a disruptive event. Urban space is, as John Collier and Chris Hooker (Collier and Hooker 1999) wanted to define it in the last century, one of the complex systems constituting

a human creation imposed, like an adaptive interface, on the natural environment. As these researchers note, a complex system is characterized by the presence of three fundamental features - autonomy, predictability and adaptability.

Autonomy is related to both the ability to function and self-organize independently of man (although it is partly his product). It expresses both a permanent, inalienable attribute of the environment, and a tendency in which attempts to increase control over the environment turn out to have a very limited effect. Predictability does not mean determinism or even the ability to accurately determine any future state of a complex system - for man-made systems, however, it is the ability to indicate partial effects of actions, the ability to link stimuli introduced into the environment with expected results. Urbanization, for example, allows to determine the effects in the form of land consumption, human interference with hitherto untouched nature, loads related to infrastructure, vehicular and pedestrian traffic, emissions of substances and noise, but with a very limited ability to indicate the effects of the interaction of all these factors. Adaptability is a feature that means both the potential and the spontaneously triggered adaptation process. At the same time, adaptability is the system's ability to respond to an unforeseen configuration of external and internal factors. The absorption of these three features is therefore desirable in the design or planning process (Barełkowski 2007, 2018a). This means that the structure of the design process becomes the more efficient the more it allows to map the structure of the design problem, i.e. a phenomenon occurring in space, demanding a human response. The structure of multidirectional connections and the pursuit of a holistic approach to both the problem and the design (and planning) process, postulated in the mid-1960s, constitutes a theoretically based practical basis for integration, both in urban planning and architecture. Alexander pointed to the need to create and maintain connections resembling a network of relationships (Alexander 2019).

The description of spatial reality seen in this way is still very far away (Dias et al. 2014). Despite the topic of programmatic and horizontal integration, the problem sphere, as well as elements of bottom-up integration, remain unsatisfactorily solved. The process of adapting the legal system to the requirements of reality is burdened with far-reaching inertia and delay in taking up the threads of prudent, holistic treatment of analysis, diagnosis and moderating the transformation of the urban environment (Seamon 2007). The law is not keeping up with the conclusions drawn from the theory.

Table 1. Characteristics of forms of design and planning integration, Ł. Wardęski, 2023.

Type of intradisciplinary design / planning integration	Current status [embedding in legal system]	Transformation to target status (after amendment of the bill) and eventual remarks
top-down integration (urban design as a derivative of spatial planning or architectural design as a derivative of spatial planning or urban design)	1. correlation of studies of various scales, enforced by the legal system, in which planning studies impose conditions on urban and architectural studies, with the proviso that in the relationship between planning documents and administrative decisions, the correlation is not established 2. lack of legal solutions in the area of urban design - non-existent forms of legal sanctioning of the urban scale	1. strengthening the correlation of studies of various scales, in which planning studies impose conditions on urban and architectural studies - linking administrative decisions (obligation of compliance of WZ and LICP decisions with planning documents) 2. lack of introduction of legal solutions in the area of urban design - continuation of the lack of sanctioning the urban scale
bottom-up integration (spatial planning as a derivative of urban design or architectural design or urban design as a derivative of architectural design)	1. lack of legal solutions in the area of spatial planning - whether as part of the strategic planning intervention initiative or as part of sanctioning key procedures identifying the optimal solution in the situation of access to a choice from a multiple pool (e.g. competition procedures) 2. lack of legal solutions in the area of urban design - non-existent forms of legal sanctioning of the urban scale	1. the solution of the integrated investment plan (ZPI) substitutes the bottom-up relationship in a relatively narrow scope, allowing for the initiation of investment tasks initially correlated with the basic planning document - the general spatial development plan (POZP) in reverse, i.e. from the investment project to the local spatial development plan 2. indirectly creating a mechanism in

Type of intradisciplinary design / planning integration	Current status [embedding in legal system]	Transformation to target status (after amendment of the bill) and eventual remarks
	3. lack of legal solutions in the area of architectural design affecting on a larger scale - urban or planning studies	which an urban project can initiate a ZPI project (limited possibilities of action) 3. indirectly creating a mechanism in which an architectural design can initiate a ZPI project (limited action possibilities)
lateral integration (in the field of planning or separately urban planning or separately architectural issues, linking them with the accompanying related, environmental, engineering or socio-economic areas, e.g. electrical installations, etc.)	1. forced by the legal system to correlate studies of many disciplines subordinated to the planning discipline 2. lack of legal solutions in the area of urban design - non-existent forms of legal sanctioning of the urban scale 3. forced by the legal system to correlate the studies of many industries subordinated to the architectural discipline	1. the amendment does not introduce fundamental changes in the field of lateral integration 2. there are still no legal solutions in the area of urban design - non-existent forms of legal sanctioning of the urban scale 3. the amendment does not introduce fundamental changes in the field of lateral integration
programmatic integration (different scales) (adjusting the functional programs of areas and facilities - various combinations aimed at reducing or eliminating the program deficit in space)	1. linking different levels of operating in space in order to correlate functional programs, enforced in the legal system as a nested (difficult to modify) top-down relation in relation to urban or architectural design 2. dynamic relationship only in special regulations - local revitalization plans in top-down relation to urban or architectural design	1. stronger connection of different levels of operating in space in order to correlate functional programs, enforced in the legal system as a dynamic (difficult to modify) relationship that allows the use of top-down initiatives as well as a limited range of bottom-up initiatives 2. expanding dynamic relations in special regulations - local revitalization plans in a top-down relation to urban or architectural design and integrated ZPI investment plans in a mutual relation, mainly bottom-up in relation to spatial planning
problem oriented integration (incorporating various threads into disciplinary actions)	lack of legal regulations – most often the relationship is reduced to lateral integration, in which it is implicitly assumed that problematic issues will be merged by the mere fact of implementing the project in many disciplines	an issue unnoticed in the amendment to the act, remaining issues left implicit

The integration thread in the form of an integrated investment plan (hereinafter ZPI) was decided by the legislator in the draft amendment to the Spatial Development and Design Act in the form of a government project submitted to the Sejm of the Republic of Poland, known as draft 3097. According to the content of the amendment, ZPI is a special case of a local plan. As it turns out, the legislator understands integration narrowly, as an area of a dynamic state of the urban environment subject to changes initiated by an organized entity operating in a local government unit (JST), where the investment plans of this entity are correlated with the assumptions of the spatial policy of the JST.

Thus, the legislator solves only some of the current problems of spatial planning and urban or architectural design. The legal system copes with the symptoms - the lack of coordination of the existing SUIKZP with decisions on development conditions or the location of public purpose investments, too rigid and time-consuming procedure of responding to bottom-up impulses in the form of ZPI, deficits in space programming resulting in the inability of local government units to enforce true principles of sustainable development expressing for example, creating a space equipped with appropriate functions, including social infrastructure (schools, kindergartens, trade, cultural services, sacral services, etc.). This coping is as superficial as it is fragmentary. For example, there was no formula for responding to program needs, as demonstrated by Barełkowski in the study

showing the relationship between the evolving urban structure, in which the population is growing, and the service tissue needed to support it, in particular those services that the private sector is reluctant to provide (Barekowski 2019). The focus was mainly on the need to create public greenery and other public spaces (cf. Roshani et al. 2017), in the newly developed model of supporting investor activity, limiting itself to the reactive behavior of municipalities.

Table 2. ZPI function of integration in design, Ł. Wardęski, 2023.

Element of integrated development plan (ZPI)	ZPI function of integration	Eventual remarks
art. 37ea, tit. 2: determining the area covered by the main investment and supplementary investment	problem oriented integration (selectively) consolidation of the area - requiring determination of impacts and planning the correct shape of the undertaken ZPI, and as a result of design activities	
art. 37eb, tit. 1: investment design - urban or architectural	bottom-up integration verification of design investment assumptions, their interaction with urban space and the degree of compliance with public needs	an urban design or an architectural design becomes the nucleus of activities focused on preparing the planning basis for the investment
art. 37ec, ust. 2, tit. 1: negotiations between the JST representative and the investor	integration-related activities mechanism linking private interest with public interest, integration of the economic and social spheres	
art. 37ed, tit. 1: commitment to make a complementary investment	programmatic integration mechanism for the implementation of public interest in connection with private	
art. 37ef, tit. 1: commitment of the commune council to maintain the provisions of the urban development agreement as unchanged	integration-related activities mechanism stabilizing the investment climate in a given local government unit	
art. 37n, tit. 1: standardization of planning procedures - ZPI significantly unified with the MPZP and the local revitalization plan (MPR)	bottom-up integration using the steps of planning procedures known and consolidated in local government practice	

Despite some significant critical remarks related to the half-heartedness of the amendments to the Act on Spatial Planning and Development, the integrated investment plan - ZPI is the first attempt to build a bottom-up mechanism in Polish legislation. It allows the initiative of a small entity to become a much faster absorbed response to the needs of the local community. It allows to create a dialogue in which the commune will be able to obtain certain benefits for the public sphere, as long as it does not decide to abuse the mechanism offered in the amendment. The local community will participate in this dialogue, but the position of the investor, who builds and makes a concrete material and financial contribution to the resources of the built environment, will be emphasized and privileged - he will be a party, not another voice, often drowning in the hubbub of opposition voices of those mobilized by his own negative attitude, which does not allow to see the multiple factors and perspectives necessary for a reliable assessment of the effects of a given investment. There are also chances to include the practice of implementing concretization concepts in activities preceding planning decisions, which would improve the quality of the anticipatory role of planning documents and thus the degree of predictability of the behavior of the urban space system (cf. Al-Abide et al. 2020).

Fig. 1. The example of integrated design. Rendered model of Center South SRI 3 complex. Source: (C) 2020 Armageddon Biuro Projektowe

Ryc. 1. Przykład projektowania zintegrowanego. Wizualizacja modelu zespołu zabudowy Centrum Południe SRI 3. Źródło: (C) 2020 Armageddon Biuro Projektowe

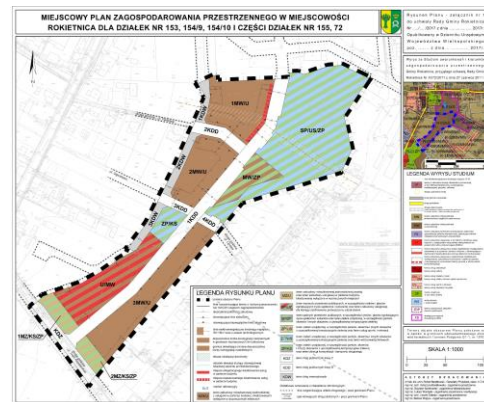

Fig. 2. The example of integrated design: Local spatial development plan (MPZP) for Center South SRI 3 – the main drawing as an implementation of design simulation. Source: (C) 2020 Armageddon Biuro Projektowe

Ryc. 2. Przykład projektowania zintegrowanego. MPZP Rokietnica Centrum Południe SRI 3 - rysunek planu, jako skutek implementacji symulacji projektowej fragmentu zespołu centrum. Źródło: (C) 2020 Armageddon Biuro Projektowe

4. CONCLUDING REMARKS

Today, it is impossible to determine whether, and if so, to what extent the introduced mechanism of the integrated investment plan will be an effective tool allowing municipalities to manage their urban space more rationally and responsively. In theory, IPI may allow, as long as the mechanism is not deformed by improper practice, transparent actions of investors and communes, so that public benefits and the investor's activities are understandable for local communities.

A very important, if not a key thread, is the reversal of the sequencing of urban design or architectural design, which in ZPI precedes planning activities. This is a significantly neglected area of the organization of multi-scale design of changes in space and the restoration of the correct, reverse (simulation) component. So far, in the practice of spatial planning, design analyses (in urban or architectural scale), in particular those that are quantifiable, in some circles have been considered unnecessary or not within the scope of basic activities. If anything, qualitative analyses were used, sometimes solid, sometimes dubious in terms of reliability. This was and in many cases still is confirmed in the curricula of some universities and departments dealing with spatial management, which do not take into account the knowledge of practical and parametric aspects generated at the level of designing a specific, target space. Planning practice enriched with an integrated investment plan can offer a richer space with a more adequate, up-to-date program formula (functional) and structural and aesthetic (composition, semiological).

ZINTEGROWANY PLAN INWESTYCYJNY – SPRZĘŻENIE PROJEKTOWANIA ARCHITEKTONICZNEGO I PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO

1. WPROWADZENIE

Zajmowanie się przestrzenią wymaga wniknięcia w złożoność środowiska i umiejętności wiązania wielowątkowego strumienia informacji na jego temat na pożytek podejmowanej transformacji, nie-

zależnie od skali tej ingerencji. Każda ze skal reprezentuje przecież odmienny poziom interakcji, powiązanych ze sobą zarówno w aspekcie wymiany materii (metabolizm) jak wymiany informacji. Procesualny imperatyw projektowania w przestrzeni – czyli rozumienie projektowania jako myślenia i działań wynikających z realizacji potrzeb owych interakcji zachodzących między ludźmi, a także między człowiekiem i innymi obiektami – zastępuje myślenie kategoriami stanów przestrzeni, a więc myśleniem o projektowaniu jako o budowaniu określonego stanu posttransformacyjnego. Zwrot w kierunku złożoności następuje zarówno w związku z obserwowanymi skutkami wy-cinkowego, fragmentarycznego traktowania sztuki projektowej w obszarze architektury oraz planowania przestrzennego, jak i wynikającym z obserwacji tych skutków przyjmowaniem paradygmatu zrównoważonego środowiska, czyli konieczności całościowego jego postrzegania i analizowania. Trendy, na które zwracali uwagę Guy Battle i Christopher McCarthy od przełomu lat 80. i 90. ubiegłego wieku (Battle McCarthy 2001). Wiedzę na temat środowiska przestrzennego, zachodzących w nim interakcji, przepływów, napięć, relacji fizjograficznych, Battle i McCarthy demonstrowali zarówno w aspekcie teoretycznym jak praktycznym, nie będąc architektami, a mimo to wskazując skuteczne i działające (zrealizowane) implementacje, których byli współautorami. Podobne postulaty wobec integracji wątków projektowania wypowiadali Christopher Alexander (Alexander 2003; trzeba jednak zauważyć, że pierwsze myśli tego typu Alexander sformułował jeszcze w swoim doktoracie, cf. Alexander 1964) i Nikos Salingaros (Salingaros 2014), a pośród polskich badaczy Robert Barełkowski (Barełkowski 2018b; por. także Barełkowski 2023).

Stwierdzenie złożoności problemów projektowania architektonicznego i urbanistycznego może jedynie sprawiać wrażenie banalności, ale w istocie implikuje poważną reorientację sposobu rozumienia wszystkich szczebli i tematów dotyczących funkcjonowania zagospodarowania przestrzeni. Po pierwsze, zmienia postrzeganie przestrzeni i rozmieszczonych w niej obiektów architektury z określonych stanów przestrzeni w czasie, nazywanych niekiedy stanami dyskretnymi (por. Barełkowski 2023) – istniejących lub pomyślanych (np. jako docelowy stan przestrzeni), na continuum, a po drugie, zwraca uwagę na przemożne oddziaływanie czynników od projektanta niezależnych, które muszą być uwzględnione w działaniu projektowym: autonomiczności, emergencji czy nielinearności procesów odpowiedzialnych za fluktuacje stanów przestrzeni. Dlatego też zagadnienie integracji projektowania różnych skal ingerencji w przestrzeni rysuje się jako bezpośredni efekt aplikacji problematyki złożoności, systemów złożonych, a także technicznych i technologicznych możliwości podołania reorganizacji systemu projektowania dzięki wspomaganemu technik informatycznych i jest aktualnym, istotnym problemem. W niniejszej pracy dyskutowanym problemem jest praktyczny wymiar integracji, przenikający do działań architektonicznych i urbanistycznych wskutek przyjęcia (częściowego, niesatysfakcjonującego, ale jednak) konieczności integracji za standard nieśmiało wprowadzany w system przepisów dotyczących zarówno planowania przestrzennego jak praktyki architektonicznej.

2. OD POSTULATÓW DO TEORII

Uznanie, że integracja różnych skal projektowania jest zjawiskiem, które ujawniło się dopiero w XX lub XXI wieku, byłoby przeinaczeniem historycznie dowiedzionych umiejętności przekształcania przestrzeni w sposób wielowątkowy, obserwowanych jako skutek działań architektów i planistów zwłaszcza wówczas, gdy wielowiekowy, wielopokoleniowy aparat i zasób wiedzy wykorzystywane były w ramach mecenatu opartego o systemy władzy. Tym niemniej piśmiennictwo z dawnych czasów nie zachowało do dnia dzisiejszego przekonujących, usystematyzowanych opisów dających naukowy opis podstaw integracji projektowej.

Rozpoznanie dotychczasowych rozważań na polu teorii należy rozpocząć od trzech podstawowych nurtów projektowania, które można określić mianem zintegrowanego. Pierwszym sposobem jest próba wyznaczenia granic procesu projektowego, podjęta w czasach prób implementacji projektowania systemowego. W latach 60. i 70. próby takie opisali między innymi Arnold Handler (Handler 1970), czy nieco później John Gero i Tarkko Oksala (Gero i Oksala 1989) z współautorami, rozważając zarówno granice wiedzy wprzęganej w projektowanie jak samą strukturę procesu projektowego. Polskimi badaczami tego zagadnienia na wczesnym etapie byli Witold Dorosiński, Wojciech Gasparski i Stefan Wrona (Dorosiński i in. 1981) oraz Stanisław Latour i Adam Szymski (Latour

i Szymski 1982). Na przełomie lat 80. i 90. zarysowała się nowa perspektywa, integracji interdyscyplinarnej, zgodnie z nowym paradygmatem interdyscyplinarnego działania zarysowanym przez Julie Klein. Ten nurt wpisał się na trwałe w dyskurs dotyczący problematyki funkcjonowania architektów i urbanistów, gdyż bardzo dobrze obrazował rzeczywiste osadzenie problemów projektowych w realiach społeczno-ekonomiczno-kulturowych, z których w większości przypadków proces projektowy wykorzystywał jedynie mniej lub bardziej arbitralnie wybierane wątki. Trzecią formułą integracji widzieć należy w wewnątrzdyscyplinarnej sferze oddziaływania na przestrzeń, nie w rozpropagowanym przez zwolenników interdyscyplinarności układzie poziomym, w którym wątki architektoniczne łączą się z innymi dyscyplinami niedotyczącymi bezpośrednio projektowania, lecz w układzie pionowym, za to wewnętrznym. Przez układ wewnętrzny należy mieć na myśli wszystkie pokrewne dyscypliny zajmujące się zagospodarowaniem terenu lub przestrzeni, począwszy od skali detalu, obiektu małej architektury, kompozycji zieleni, architektury, przez założenia urbanistyczne, po obszary przekształcane planistycznie, a nawet całe regiony rozpatrywane z punktu widzenia cech środowiska zastanego i dopuszczalności zamierzonych transformacji. Wymienione trzy formuły integracji przenikają się wzajemnie, szczególnie w sytuacji implementacji, praktycznego wykorzystania, w którym tryb i metody aplikacji integracyjnej zależą od problematyki zadania związanego z transformacją przestrzeni.

Pomimo wielu lat formułowania idei integracji w projektowaniu zdolność do realizacji tych postulatów okazała się niewystarczająca z punktu widzenia zarówno potrzeb środowiska, założeń programowych i oczekiwań instytucjonalnych a także dyscyplinarnych, wyrażanych przez architektów i planistów. Barełkowski podejmuje w połowie pierwszej dekady XXI wieku próbę diagnozy stanu środowiska, wskazując na rolę systemu prawnego jako istotnej determinanty (Barełkowski 2006), jedynej pozwalającej na poprawę jakości przestrzeni przy przyjęciu założenia, że system prawny kształtowałby prawidłowe warunki działania reprezentantów dyscyplin odpowiedzialnych za projektowanie i planowanie. Wskutek bezproduktywności dyskusji o naprawie systemu prawnego proponował on użycie protez, substytutów metod i technik operujących na różnych szczeblach oddziaływania na środowisko: sprzężenie trzech struktur pozwalających na wzajemne oddziaływanie różnych skal projektowania przestrzeni. Barełkowski pisał wprost o potrzebie integracji, podczas gdy w tym samym czasie Sonia Hirt i Andreas Luescher zwracali uwagę na aspekt interdyscyplinarności oraz kluczowej roli formacji postaw architekta i planisty za pośrednictwem działań dydaktycznych (Hirt i Luescher 2007). Szczególnie widać to w spostrzeżeniach tych autorów na temat różnic w postrzeganiu problemów przestrzennych – planiści chętniej sięgają po narzędzia analityczne, fragmentują zadanie na dające się puentować oddzielne wątki, preferują racjonalny, dedukcyjny, obiektywizowany sposób patrzenia na rzeczywistość, architektki chętniej odwołują się do działania całościowego, indukcyjnego, subiektywnego, bo operującego także sferą bodźców emocjonalnych. Obserwacja różnic, ale i przeprowadzone przez Hirt i Lueschera badanie opinii uczestników kursu interdyscyplinarnej współpracy przy temacie projektowym architektów i planistów (w obu przypadkach studentów), wprost nasuwają myśl o potrzebie poszerzenia sposobów postrzegania, rozumienia i decydowania o środowisku – integracji obu postaw. W tym duchu wypowiada się również Martin Bryant, rozważając bliższą teraźniejszość próbę implementacji procesów interdyscyplinarnych. Bryant przedstawił korzyści dotyczące tak zdolności krytycznej oceny jak wyjścia poza ustalone, skostniałe ramy dyscyplinarnego działania (Bryant 2021). Konfrontacja z innymi dyscyplinami, a przede wszystkim z innymi punktami widzenia pozwala na przewyższenie rutynowego podejścia do tematów wymagających indywidualizacji procesu projektowania (Barełkowski 2008). Jedną z form projektowania pozwalających na realizację takiego złamania standardów jest zatem integracja projektowa, także integracja skal postrzegania przestrzeni i poddawania jej zmianom. Jest to, zdaniem Bryanta, konieczne, gdyż jedynie wyjście poza schematyczne myślenie pozwala na poszerzenie języka definiującego działania projektowe, zakres myślenia o rozwiązaniu, a tym samym rozważania dotyczące konsekwencji i skutków projektowania, również zdolności prawidłowego rozpoznawania specyficznej sytuacji, badanej przez projektantów dokonujących ingerencji w przestrzeni.

Przedstawienie konieczności integracji ingerowania w wielu skalach przestrzennych demonstrowane w przywołanej tu literaturze nie tylko było formułowane jako postulat, ale i wskazywało na istotne obszary i cechy, które powinny być uwzględniane przy integracji. Jest to zatem kwestia powią-

zana ze strukturą procesu planistycznego i projektowego, a zatem z metodologiczną sferą aktywności planisty i architekta. Analiza strukturalna postulatu integracji na gruncie teoretycznym wskazuje, że intencją proponentów jest prawidłowa odpowiedź na potrzeby środowiska zurbanizowanego, a precyzyjniej – na potrzeby człowieka w środowisku zbudowanym lub przekształcanym (adaptowanym do ludzkich potrzeb), realizowana dzięki wielopoziomowemu spojrzeniu na problem przestrzeni – w mikroskali i makroskali, interdyscyplinarnie, ale bez tracenia z uwagi celu, jakim jest poprawa warunków funkcjonowania ludzi w środowisku. Nie jest to koncepcja mająca ustabilizowane granice, lecz owa niestabilność procesu integracji nie jest przeszkodą w osiągnięciu celu poprawy środowiska – każda forma integracji, także ta dedykowana do implementacji jednego niestandardowego wątku, daje lepszy wgląd w zrozumienie i prawidłową diagnozę środowiska, o ile tylko jest efektem świadomego kształtowania procesu i elementy integracji dobrane są do kontekstu dyktowanego przez charakterystykę analizowanego problemu lub potrzeby zastosowania. Przykładem tego są procesy włączające analizy ekonomiczne, konieczne ze względu na odpowiedzialną gospodarkę środkami publicznymi (Berta et al. 2016). Innym razem projektowanie uwzględnia branżowo zorientowane mechanizmy analityczne z zakresu podejścia systemowego niezbędnego dla na przykład zielonej infrastruktury, gdy wysiłek projektowy związany z antycypowaniem przyszłego kształtu środowiska jest wspierany przez precyzyjniejsze, cyfrowe symulacje skutków transformacji złożonego środowiska przyrodniczego (Campagna et al. 2020). W niektórych przypadkach badane są rozmaite skale opracowania jako kluczowe elementy formułowania strategii rozwiązań projektowych dla przestrzeni zurbanizowanej. Zarówno różne opracowania planistyczne jak analiza projektowa, uznana za badanie rewersyjne skutków urbanizacji (lub reurbanizacji), są widziane jako konieczne dla prawidłowego kształtowania strategicznie najważniejszych obszarów miast i innych jednostek struktury osadniczej (Barekowski i Wojtyra 2018).

Ostatecznie idea integracji w projektowaniu uzyskała na tyle zainteresowania w sferach polityczno-społecznych, a wymogi zrównoważonego rozwoju, przynajmniej w warstwie programowej, pomimo nadmiernej koncentracji uwagi na powierzchniowych kwestiach, pozwoliły wzmocnić postulat włączenia wątków integracyjnych na tyle, by zaznaczyć ich obecność w przeprojektowanym systemie prawnym definiującym administracyjno-prawne uwarunkowania planowania przestrzennego w Polsce. Planowana zmiana ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym jest pierwszym krokiem, prawdopodobnie niesatysfakcjonującym, ale pozwalającym na podjęcie tematu integracji tak długo rozważanego w teorii, a wreszcie mającego perspektywę praktycznej implementacji w niemal każdym przypadku.

3. BADANIE OBSZARÓW INTEGRACJI

Badanie obszarów integracji przeprowadzono posługując się rozpoznaniem systematyzacyjnym oraz analizą krytyczną jako metodami dedukcyjną i abdukcyjną. Zasadniczo, proces analizy koncentruje się na skonfrontowaniu rozmaitych form integracji projektowej i planistycznej z literą procedowanej obecnie, projektowanej zmiany ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym (Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3097; aktualny stan – ustawa po III czytaniu w Sejmie RP, (Ustawa, 2023).

Pole integracji może obejmować aspekty planistyczne lub odrębnie, projektowe albo tworzyć pomost między planowaniem i projektowaniem. Systematyzacja przypadków, jakie mogą występować w sytuacji, w której zasadniczy obszar integracji pozostaje w domenie wewnątrzdiscyplinarnej, może kształtować się w relacji top-down (czyli odgórnej), bottom-up (czyli oddolnej), poziomej (paralelnej), programowej (funkcjonalnej) oraz problemowej (społeczno-kulturowej). Dynamiczne zmiany w środowisku zurbanizowanym zachodzą nieustannie. Ścierają się w nim elementy planowane odgórnie, w których administracja usiłuje koordynować i bezskutecznie kontrolować procesy transformacyjne, poszczególne podmioty – użytkownicy indywidualni i instytucjonalni – realizują zadania niekiedy zbieżne, innym razem konkurencyjne, nawet sprzeczne. Rozmaite zdarzenia wymuszają, by dążenia zarówno administracji jak i innych graczy w przestrzeni były adaptowane do czynników nieprzewidywalnych, a ujawniających się w ramach procesów emergentnych. Niektóre z wydarzeń mają cechy, zdiagnozowane w ramach ustaleń teorii złożoności, wskazujące na rolę

danego wydarzenia jako zdarzenia zakłócającego (disruptive event). Przestrzeń zurbanizowana jest, jak chcieli to definiować jeszcze w ubiegłym wieku John Collier i Chris Hooker (Collier i Hooker 1999), jednym z systemów złożonych stanowiących wytwór człowieka nałożony, niczym dostosowawczy interfejs, na środowisko przyrodnicze. Jak zauważają ci badacze, system złożony charakteryzuje się obecnością trzech fundamentalnych cech – autonomiczności, przewidywalności i adaptatywności.

Autonomiczność jest związana zarówno ze zdolnością do funkcjonowania i samoorganizacji niezależnie od człowieka (pomimo, że w części jest jego wytworem). Wyraża zarówno permanentny, niezbywalny atrybut środowiska, jak i tendencję, w której próby zwiększania kontroli nad środowiskiem okazują się mieć bardzo ograniczony skutek. Przewidywalność nie oznacza determinizmu lub nawet zdolności do dokładnego określenia jakiegokolwiek przyszłego stanu systemu złożonego – dla systemów wytworzonych przez człowieka jest to jednak zdolność do wskazywania częściowych skutków działań, zdolności wiązania bodźców wprowadzanych do środowiska z oczekiwanymi rezultatami. Eksurbanizacja, dla przykładu, pozwala określić skutki w postaci konsumpcji terenu, ingerencji człowieka w dotąd nietkniętą przyrodę, obciążenia związane z infrastrukturą, ruchem kołowym i pieszym, emisjami substancji i hałasu, lecz z bardzo ograniczoną zdolnością do wskazania skutków interakcji wszystkich tych czynników. Adaptatywność to cecha oznaczająca zarówno potencjał jak spontanicznie uruchamiany proces dostosowawczy. Równocześnie adaptatywność jest zdolnością do odpowiedzi systemu na nieprzewidzianą konfigurację czynników zewnętrznych i wewnętrznych. Absorpcja tych trzech cech jest więc pożądana w procesie projektowym czy planistycznym (Barełkowski 2007, 2018a). Oznacza to, że struktura procesu projektowego staje się tym sprawniejsza, im bardziej pozwala odwzorować strukturę problemu projektowego, a więc zjawisko występujące w przestrzeni, domagające się ludzkiej reakcji. Postulowana jeszcze w połowie lat 60. ubiegłego wieku struktura wielokierunkowych powiązań i dążenia do holistycznego traktowania zarówno problemu jak procesu projektowego (i planistycznego) stanowi podbudowane teoretycznie praktyczne podłoże integracji, zarówno w urbanistyce jak architekturze. Alexander wskazywał na potrzebę wytwarzania i podtrzymywania powiązań przypominających sieć relacji (Alexander 2019).

Do tak widzianego opisu rzeczywistości przestrzennej jest ciągle bardzo daleko (Dias et al. 2014). Pomimo podjęcia wątku integracji programowej i poziomej, sfera problemowa, a także elementy integracji bottom-up, pozostają rozwiązane niesatysfakcjonująco. Proces dostosowujący system prawny do wymogów rzeczywistości obarczony jest daleko posuniętą bezwładnością i opóźnieniem w podejmowaniu wątków rozważnego, holistycznego traktowania analizy, diagnozy i moderowania transformacji środowiska zurbanizowanego (Seamon 2007). Prawo nie nadąża za wnioskami wprowadzonymi z teorii.

Tabela 1. Charakterystyka form integracji projektowej i planistycznej, Ł. Wardęski, 2023.

Rodzaj integracji projektowej / planistycznej wewnątrz dyscyplinarnej	Stan aktualny [osadzenie w systemie prawnym]	Zmiany do stanu docelowego (po nowelizacji ustawy) oraz ewentualne uwagi
integracja top-down (projektowanie urbanistyczne jako derywat planowania przestrzennego względnie projektowanie architektoniczne jako derywat planowania przestrzennego lub projektowania urbanistycznego)	1. wymuszone systemem prawnym korelowanie opracowań różnej skali, w której opracowania planistyczne narzucają warunki opracowaniom urbanistycznym i architektonicznym z zastrzeżeniem, że w relacji między dokumentami planistycznymi i decyzjami administracyjnymi korelacja nie jest ustanowiona 2. brak rozwiązań prawnych w obszarze projektowania urbanistycznego – nieistniejące formy prawnego usankcjonowania skali urbanistycznej	1. wzmocnienie korelowania opracowań różnej skali, w której opracowania planistyczne narzucają warunki opracowaniom urbanistycznym i architektonicznym – powiązanie decyzji administracyjnych (obowiązek zgodności decyzji WZ i LICP z dokumentami planistycznymi) 2. brak wprowadzenia rozwiązań prawnych w obszarze projektowania urbanistycznego – kontynuacja braku usankcjonowania skali urbanistycznej
integracja bottom-up (planowanie przestrzenne jako derywat projektowania urbanistycznego lub projektowania architektonicznego)	1. brak rozwiązań prawnych w obszarze planowania przestrzennego – czy to w ramach inicjatywy strategicznej interwencji planistycznej czy w ramach sankcjonowania kluczowych procedur	1. rozwiązanie zintegrowanego planu inwestycji (ZPI) substytuuje relację bottom-up w stosunkowo wąskim zakresie, pozwalając na inicjowanie zadań inwestycyjnych wstępnie skore-

Rodzaj integracji projektowej / planistycznej wewnątrz dyscyplinarnej	Stan aktualny [osadzenie w systemie prawnym]	Zmiany do stanu docelowego (po nowelizacji ustawy) oraz ewentualne uwagi
względnie projektowanie urbanistyczne jako derywata projektowania architektonicznego)	<p>wylaniających optymalne rozwiązanie w sytuacji dostępu do wyboru z puli wielokrotnej (np. procedury konkursowe)</p> <p>2. brak rozwiązań prawnych w obszarze projektowania urbanistycznego – nieistniejące formy prawnego usankcjonowania skali urbanistycznej</p> <p>3. brak rozwiązań prawnych w obszarze projektowania architektonicznego oddziałującego w skali większej – opracowań urbanistycznych lub planistycznych</p>	<p>lowanych z podstawowym dokumentem planistycznym – planem ogólnym zagospodarowania przestrzennego (POZP) rewersyjnie, czyli od projektu inwestycji do miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego</p> <p>2. pośrednio wytworzenie mechanizmu, w którym projekt urbanistyczny może inicjować projekt ZPI (ograniczone możliwości działania)</p> <p>3. pośrednio wytworzenie mechanizmu, w którym projekt architektoniczny może inicjować projekt ZPI (ograniczone możliwości działania)</p>
<p>integracja pozioma</p> <p>(w obrębie zagadnień planistycznych lub odrębnie urbanistycznych lub odrębnie architektonicznych powiązanie ich z towarzyszącymi zakresami pokrewnymi, środowiskowymi, inżynierskimi lub społeczno-ekonomicznymi, np. w planowaniu rozpoznanie ekofizjograficzne, prognozy finansowe, w projektowaniu architektonicznym rozpoznanie warunków gruntowo-wodnych, konstrukcja, HVAC, instalacje elektryczne, itd.)</p>	<p>1. wymuszone systemem prawnym korelowanie opracowań wielu branż podporządkowanych branży planistycznej</p> <p>2. brak rozwiązań prawnych w obszarze projektowania urbanistycznego – nieistniejące formy prawnego usankcjonowania skali urbanistycznej</p> <p>3. wymuszone systemem prawnym korelowanie opracowań wielu branż podporządkowanych branży architektonicznej</p>	<p>1. nowelizacja nie dokonuje zasadniczych zmian w zakresie integracji poziomej</p> <p>2. nadal brak rozwiązań prawnych w obszarze projektowania urbanistycznego – nieistniejące formy prawnego usankcjonowania skali urbanistycznej</p> <p>3. nowelizacja nie dokonuje zasadniczych zmian w zakresie integracji poziomej</p>
<p>integracja programowa różnoskalowa (dostosowywanie programów funkcjonalnych obszarów i obiektów – różne kombinacje zorientowane na redukcję lub eliminację deficytu programowego w przestrzeni)</p>	<p>1. powiązanie różnych poziomów operowania w przestrzeni w celu korelacji programów funkcjonalnych, w systemie prawnym wymuszone jako zagnieżdżona (trudno modyfikowalna) relacja top-down w stosunku do projektowania urbanistycznego lub architektonicznego</p> <p>2. relacja dynamiczna wyłącznie w regulacjach specjalnych – miejscowe plany rewitalizacji w relacji top-down w stosunku do projektowania urbanistycznego lub architektonicznego</p>	<p>1. silniejsze powiązanie różnych poziomów operowania w przestrzeni w celu korelacji programów funkcjonalnych, w systemie prawnym wymuszone jako dynamiczna (trudno modyfikowalna) relacja pozwalająca na wykorzystanie inicjatyw top-down a także ograniczonego zakresu inicjatyw bottom-up</p> <p>2. poszerzenie relacji dynamicznych w regulacjach specjalnych – miejscowe plany rewitalizacji w relacji top-down w stosunku do projektowania urbanistycznego lub architektonicznego oraz zintegrowane plany inwestycji ZPI w relacji wzajemnej, głównie bottom-up w stosunku do planowania przestrzennego</p>
<p>integracja problemowa (włączanie rozmaitych wątków do działań dyscyplinarnych)</p>	<p>brak regulacji prawnych – najczęściej relacja sprowadzana do integracji poziomej, w której implicite zakłada się scalanie zagadnień problemowych przez sam fakt realizacji projektu w wielu branżach</p>	<p>zagadnienie niezauważone w nowelizacji ustawy, pozostawione w domyśle</p>

Wątek integracyjny w postaci zintegrowanego planu inwestycyjnego (dalej ZPI) ustawodawca zdecydował się skonstruować w projekcie noweli do ustawy o zagospodarowaniu i projektowaniu przestrzennym w kształcie projektu rządowego przekazanego do Sejmu RP, zwanej drukiem 3097. Zgodnie z treścią noweli ZPI jest szczególnym przypadkiem planu miejscowego. Jak się okazuje, integrację ustawodawca rozumie wąsko, jako obszar zdynamizowanego stanu środowiska zurbanizowanego poddawanego zmianom inicjowanym przez zorganizowany podmiot działający na tere-

nie jednostki samorządu terytorialnego (JST), na którym następuje korelowanie planów inwestycyjnych tego podmiotu z założeniami polityki przestrzennej JST.

Tym samym ustawodawca rozwiązuje jedynie część aktualnych problemów planowania przestrzennego i projektowania urbanistycznego bądź architektonicznego. System prawny radzi sobie z symptomami – brakiem koordynacji dotychczasowych SUIKZP z decyzjami o warunkach zabudowy czy lokalizacji inwestycji celu publicznego, zbyt sztywną i czasochłonną procedurą reagowania na impulsy oddolne w postaci ZPI, deficyty w programowaniu przestrzeni skutkujące niezdolnością do egzekwowania przez JST prawdziwych zasad zrównoważonego rozwoju wyrażających się na przykład tworzeniem przestrzeni wyposażonej w odpowiednie funkcje, w tym infrastrukturę społeczną (szkoły, przedszkola, handel, usługi kultury, sakralne, itp.). To radzenie sobie jest tyleż powierzchowne, co fragmentaryczne. Zabrakło bowiem choćby takiej formuły odpowiedzi na potrzeby programowe, jaką demonstrował Barełkowski w opracowaniu pokazującym zależność ewoluującej w czasie struktury zurbanizowanej, w której przyrasta liczba ludności, z potrzebną do jej obsługi tkanką usługową, w szczególności tych usług, które sektor prywatny realizuje niechętnie (Barełkowski 2019). Skoncentrowano się głównie na potrzebie wytworzenia zieleni publicznej i innych przestrzeni publicznych (por. Roshani et al. 2017), w świeżo wytworzonym modelu wsparcia działalności inwestorskiej ograniczając się do reaktywnego postępowania gmin.

Tabela 2. Integracyjna funkcja ZPI w projektowaniu, Ł. Wardęski, 2023.

Element zintegrowanego planu inwestycji (ZPI)	Funkcja integracyjna ZPI	Ewentualne uwagi
art. 37ea, ust. 2: ustalenie obszaru objętego inwestycją główną i inwestycją uzupełniającą	integracja problemowa (wybiórczo) konsolidacja obszaru – wymagająca ustalenia oddziaływań i zaplanowania prawidłowego kształtu podejmowanego ZPI, a w następstwie działań projektowych	
art. 37eb, ust. 1: projekt inwestycji – urbanistyczny lub architektoniczny	integracja bottom-up weryfikacja projektowych założeń inwestycyjnych, ich interakcji z przestrzenią urbanizowaną i stopnia zgodności z potrzebami publicznymi	projekt urbanistyczny lub projekt architektoniczny stają się załącznikiem działań zorientowanych na przygotowanie planistycznego podłoża dla inwestycji
art. 37ec, ust. 2, pkt. 1: negocjacje reprezentanta JST z inwestorem	działania okołointegracyjne mechanizm wiążący interes prywatny z interesem publicznym, integracja sfery gospodarczej i społecznej	
art. 37ed, ust. 1: zobowiązanie do realizacji inwestycji uzupełniającej	integracja programowa mechanizm realizacji interesu publicznego w powiązaniu z prywatnym	
art. 37ef, ust. 1: zobowiązanie rady gminy do zachowania ustaleń umowy urbanistycznej jako niezmiennych	działania okołointegracyjne mechanizm stabilizujący klimat inwestycyjny na terenie danej JST	
art. 37n, ust. 1: standaryzacja procedur planistycznych – ZPI znacząco ujednoczony z MPZP i miejscowym planem rewitalizacji (MPR)	integracja bottom-up wykorzystanie znanych i utrwalonych w praktyce samorządowej kroków procedur planistycznych	

Pomimo pewnych istotnych uwag krytycznych, związanych z połowicznością dokonywanych zmian ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym, zintegrowany plan inwestycyjny – ZPI jest pierwszą próbą zbudowania mechanizmu bottom-up w polskim prawodawstwie. Pozwala na to, by inicjatywa drobnego podmiotu stawała się znacznie szybciej absorbowaną reakcją na potrzeby społeczności lokalnej. Pozwala wytworzyć dialog, w którym gmina będzie w stanie uzyskać okre-

ślone korzyści dla sfery publicznej, o ile tylko nie zdecyduje się nadużyć mechanizmu oferowanego w nowelizacji. W dialogu tym uczestniczyć będzie społeczność lokalna, ale pozycja inwestora, budującego, dającego konkretny materialny i finansowy wkład w zasoby środowiska zbudowanego, będzie podkreślona, uprzywilejowana – będzie on stroną, a nie kolejnym głosem, często tonącym pośród gwaru głosów sprzeciwu tych, których zmobilizował własny negatywny stosunek, nie pozwalający na dostrzeganie wielorakich czynników i perspektyw koniecznych do rzetelnej oceny skutków danej inwestycji. Istnieją też szanse na wpisanie praktyki wykonywania koncepcji konkretyzacyjnych w działania poprzedzające decyzje planistyczne, co poprawiłoby jakość antycypacyjnej roli dokumentów planistycznych i tym samym stopień przewidywalności zachowań systemu przestrzeni zurbanizowanej (por. Al-Abide et al. 2020).

4. PODSUMOWANIE

Nie sposób dziś przesądzić, czy w ogóle, a jeśli tak, to na ile wprowadzony mechanizm zintegrowanego planu inwestycyjnego będzie skutecznym narzędziem pozwalającym gminom na bardziej racjonalną i responsywną gospodarkę przestrzenią zurbanizowaną. W teorii ZPI pozwalać może, o ile mechanizm nie zostanie zdeformowany przez niewłaściwą praktykę, na transparentne działania sprzężone inwestorów i gmin tak, by pożytki publiczne i działalność inwestora były zrozumiałe dla społeczności lokalnych.

Bardzo istotnym, by nie powiedzieć – kluczowym wątkiem jest odwrócenie sekwencyjności projektowania urbanistycznego lub projektowania architektonicznego, które w ZPI poprzedza działania planistyczne. Jest to istotnie zaniedbany obszar organizacji wieloskalowego projektowania zmian w przestrzeni oraz przywrócenie prawidłowego, rewersyjnego (symulacyjnego) komponentu. Dotąd w praktyce planowania przestrzennego uznawano w niektórych kręgach analizy projektowe (skali urbanistycznej lub architektonicznej), w szczególności te kwantyfikowalne, za niepotrzebne lub niemieszczące się w zakresie czynności podstawowych. Jeśli już, to sięgano po analizy jakościowe, niekiedy solidne, innym razem wątpliwe pod względem rzetelności. Potwierdzeniem tego były i w wielu wypadkach nadal są curricula niektórych uczelni i wydziałów zajmujących się gospodarką przestrzenną, nieuwzględniające wiedzy na temat praktycznych i parametrycznych aspektów generowanych na poziomie projektowania konkretnej, docelowej przestrzeni. Praktyka planistyczna wzbogacona o zintegrowany plan inwestycyjny może zaferować bogatszą przestrzeń o bardziej adekwatnej, aktualnej formule programowej (funkcjonalnej) i strukturalno-estetycznej (kompozycyjnej, semiologicznej).

BIBLIOGRAPHY

- Al-Abide, Z.M., Al-Dabbagh, J.A. and Al-Ani, Q.: 2020, Infilling and Architectural Addition and Its Effect on the Integration of the Contemporary City Townscape, *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering*, 870 012047, doi:10.1088/1757-899X/870/1/012047
- Alexander, C.: 1964, *Notes on the Synthesis of Form*, Harvard University Press, Cambridge, MA.
- Alexander, C.: 2003, New concepts in complexity theory arising from studies in architecture: an overview of the four books of the nature of order with emphasis on the scientific problems which are raised, *Katarxis*, 3, 1–24, www.katarxis3.com/scientific_introduction.pdf, dostęp w dniu 30 kwietnia 2023.
- Alexander, C.: 2019, A City Is Not a Tree New, in M. Mehaffy (ed.), *A City Is Not a Tree: 50th Anniversary Edition*, Sustasis Press, Portland, 1-34 [original text from 1965].
- Barełkowski, R.: 2006, Integracja zamierzeń planistycznych i projektowych w kreacji przestrzeni wiejskiej. Aspekty metodyczne i praktyczne, in W. Czarnecki and D. Korolczuk (eds.), *Odnowa Polskiej Wsi*, Wydział Architektury Politechniki Białostockiej, Białystok, 49-55.
- Barełkowski, R.: 2007, Towards comprehensive architectural design – Meta-Design, in J. M. Hernandez Leon, *Paisaje Cultural Cultural Landscape*, EURAU 2008, Universidad Politecnica de Madrid, Escuela Tecnica Superior de Arquitectura de Madrid ETSAM/UPM, Madrid, 76-79.
- Barełkowski, R.: 2018a, Design Process as Complex System, *International Journal of Design & Nature and Ecodynamics*, Vol. 13, No 1, 46-59.

- Barekowski, R.: 2018b, The Beauty of Architectural Complexity, *International Journal of Design & Nature and Ecodynamics*, Vol. 13, No 3, 250-259.
- Barekowski, R.: 2019, Architectural Programming for Balanced Local Urban Centres, *Sustainable City 2019. WIT Transactions on Ecology and the Environment*, WIT Press, Vol. 238, 555-567.
- Barekowski, R.: 2023, *Meta-Design. Konceptualizacja w projektowaniu architektonicznym*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa.
- Barekowski, R. and Wojtyra, B.: 2018, Programowanie sanacji przestrzeni wiejskiej. Autorskie mechanizmy planistyczne na rzecz zrównoważonego kształtowania obszarów wiejskich, *Acta Universitatis Lodzensis, Folia Geographica Socio-Oeconomica*, Społeczny wymiar innowacyjności na obszarach wiejskich 2, No 32, 31-49.
- Battle, G. and McCarthy, C.: 2001, *Sustainable Ecosystems: and the Built Environment*, Academy Press, London.
- Berta, M., Bottero, M. and Ferretti, V.: 2016, A mixed methods approach for the integration of urban design and economic evaluation: industrial heritage and urban regeneration in China, *Environment and Planning B: Planning and Design*, doi: 10.1177/0265813516669139, 1-53.
- Bryant, M.: 2021, Learning Spatial Design through Interdisciplinary Collaboration, *Land*, 10(689), 1-12.
- Campagna, M., Di Cesare, E.A. and Cocco, C.: 2020, Integrating Green-Infrastructures Design in Strategic Spatial Planning with Geodesign, *Sustainability*, 12, 1-22.
- Collier, J.D. and Hooker, C.A.: 1999, Complexly Organised Dynamical Systems, *Open Systems & Information Dynamics*, 6, 241-302.
- Dias, N., Curwell, S. and Bichard, E.: 2014, The Current approach of Urban Design and its Implications for Sustainable Urban Development, *Procedia Economics and Finance*, 18, 497-504.
- Dorosiński, W.C., Gasparski, W. and Wrona, S.: 1981, *Zarys metodyki projektowania*, Arkady, Warszawa.
- Gero, J.S. and Oksala, T. (eds.): 1989, Knowledge-Based Systems in Architecture, *Acta Polytechnica Scandinavica*, Civil Engineering and Building Construction Series, No. 92, Helsinki.
- Handler, A.B.: 1970, *Systems approach to architecture*, American Elsevier Publishing Company, Nowy Jork, NY.
- Hirt, S. and Luescher, A.: 2007, Collaboration Between Architects and Planners in an Urban Design Studio: Potential for Interdisciplinary Learning, *Architecture and Environmental Design Faculty Publications*, 1, 1-22.
- Latour, S. and Szymiski, A.: 1982, *Projektowanie systemowe w architekturze*, PWN, Warszawa.
- Roshani, P., Habibi, K. and Zarabadi, Z.S.S.: 2017, Designing a Conceptual Model for Integration of Urban Space Network in District 6 of Tehran, *The Scientific Journal of NAZAR research center (Nrc) for Art, Architecture & Urbanism*, 14(48), 33-44.
- Salingaros, N.: 2014, Complexity in Architecture and Design, *Oz*, Vol. 36, Article 4, 18-25.
- Seamon, D.: 2007, Christopher Alexander and a Phenomenology of Wholeness, *Environmental Design Research Association annual meeting*, 1-14.
- Ustawa z dnia 26 maja 2023 r. o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw. Rządowy projekt ustawy o zmianie ustawy o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym oraz niektórych innych ustaw, druk nr 3097; aktualny stan – ustawa po III czytaniu w Sejmie RP. <https://www.sejm.gov.pl/sejm9.nsf/PrzebiegProc.xsp?nr=3097>. Dostęp. 30.05.2023

O AUTORZE

Planista, urbanista, w latach 2012-2017 nauczyciel akademicki w UTP – obecnie Politechnice Bydgoskiej. Obszar zainteresowań obejmuje przede wszystkim zagadnienia planowania przestrzennego i ich wpływ na urbanistykę i architekturę. Publikował w kraju, a także – w opracowaniach wieloautorskich – także zagranicą.

AUTHOR'S NOTE

Planner, urban designer, academic tutor in 2012-2017 at University of Technology and Life Sciences, currently Bydgoszcz University of Technology. The field of interests include first and foremost issues of spatial planning and their impact on urban design and architecture. He published in Poland and also abroad, together with co-authors.

Kontakt | Contact: lukasz.wardeski@armageddon.com.pl